

NUO PALERMO IKI PAVOVERĖS: DU ROŽINIO DIEVO MOTINOS PAVEIKSLAI VILNIUJE, JŲ PIRMAVAIZDŽIAI IR SEKINIAI

BIRUTĖ VALEČKAITĖ

1475 m. dominikono Alano de Rupe (Alain de la Roche, apie 1428–1475) aprašyta vizija įkvėpė naują Švč. Mergelės Marijos ikonografijos tipą: Dievo Motiną pradėta vaizduoti įteikiančią rožinio vėrinį Pamokslininkų ordino įkūrėjui šv. Dominykui (Domingo de Caleruega, de Guzmán, apie 1171/1174–1221)¹. Vėliau kartu su juo imta vaizduoti dominikonę šv. Kotryną Sienietę² ir kitus šventuosius. Nors pasakojimas apie Rožinio gavimą nebuvo paminėtas kanonizacijos proceso liudininkų parodymuose ar ankstyvosiose šv. Dominyko biografijose³ ir kėlė abejonių amžininkams⁴, Alano de Rupe ir jo sekėjų steigtų Rožinio brolių altoriams tapyti atvaizdai sulaukė didelio populiarumo. Ypač po 1571 m. įvykusio Lepanto mūšio, dominikonui popiežiui Pijui V paskelbus Pergalės Dievo Motinos šventę, vėliau pervadintą Rožinio Švč. Mergelės Marijos vardu⁵. Tai lėmė barokinių Rožinio Dievo Motinos atvaizdų gausą ir įvairovę visame katalikiškame pasaulyje.

¹ Krystyna S. Moisan, „Matka Boska Różańcowa“, in: Krystyna S. Moisan, Beata Szafrańiec, *Maryja orędowniczka wiernych*, (ser. *Ikonografia nowożytniej sztuki kościelnej w Polsce: Nowy Testament*, t. 2), Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1987, p. 63–64; Birutė Valečkaitė, „Vizijos ir sapnai šv. Dominyko ikonografijoje: XVI–XVIII a. Vilniaus dominikonų ir pranciškonų dailės atvejai“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 106: *Sapnai ir vizijos Lietuvos mene*, sudarytoja Rūta Janonienė, Vilnius, 2022, p. 192–193.

² Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, in: *Šv. Dominykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje: Aštuoni atminties šimtmečiai*, sudarytoja Birutė Valečkaitė, Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2022, p. 131.

³ „St. Dominic and the Rosary“, in: *Dominican Friars Province of St Joseph*, in: <https://opeast.org/2013/09/st-dominic-and-the-rosary/>, (2023-10-08).

⁴ Karl Joseph Klinkhammer, „Die Entstehung des Rosenkranzes und seine ursprüngliche Geistigkeit“, in: *500 Jahre Rosenkranz, 1475 Köln 1975: Kunst und Frömmigkeit im Spätmittelalter und ihr Weiterleben*, Köln: Erzbischöfliches Diözesan-Museum Köln, 1975, p. 41.

⁵ Reginald Martin OP, „The Battle of Lepanto and the Holy Rosary“, in: *Dominican Friars Province of the Most Holy Name of Jesus*, in: <https://opwest.org/lepanto>, (2023-10-08).

Žymių dailininkų nutapyti paveikslai neretai tapdavo pirmavaizdžiais raižiniams, o šie – pavyzdžiais naujiems kūriniams. Tokiu būdu pagrindiniuose meno centruose sukurti tapybos darbai sulaukdavo sekinių įvairiuose kraštuose, taip pat ir Lietuvoje.

Straipsnyje pristatomi du Vilniuje esantys Rožinio Dievo Motinos paveikslai: „Šv. Dominyko vizija“ iš Šventosios Dvasios bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus ir to paties titulo altorių Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje puošęs „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“. Paveikslus vienija ne tik tema, priklausomybė Vilniaus dominikonų dailei ir jų bažnyčiose veikusių Rožinio brolių užsakymams, bet ir vėlyvojo baroko tapybai būdingas ekspresyvumas, dinamiškumas, jausmingumas. Be to, kompozicijos sąsajos su XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Romos tapybos mokyklos atstovų darbais.

Straipsnio tikslas – aptarti dviejų vilnietišku Rožinio Dievo Motinos paveikslų atvejais išryškėjančias Lietuvos profesionaliosios religinės dailės sąsajas su XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Romos tapybos mokykla, grafinių reprodukcijų įtaką rožinio įteikimo ikonografinės temos plėtojimui vietinių dailininkų darbuose ir išskylančius kompozicijos originalumo klausimus. Kiekvieno paveikslų atvejis nagrinėjamas atskirose straipsnio dalyse, stengiantis pasiekti pagrindinius tyrimo uždavinius:

- 1) remiantis ankstesniais tyrimais, aptarti paveikslų sukūrimo kontekstą;
- 2) pristatyti naujai atrastus kūrinių pirmavaizdžius, įvertinti kūrinių originalumo ir sekimo pirmavaizdžiais reikšmę;
- 3) pristatyti žinomus paveikslų sekinius ar panašia kompozicija pasižyminčius darbus ir įvertinti abiejų vilnietišku kūrinių įtaką vietinei dailei.

Straipsnyje remiamasi Vilniaus Šventosios Dvasios ir Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčių tyrimais, kuriuose skirta dėmesio Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorių paveikslams. Rožinio Dievo Motinos paveikslų ikonografija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dailėje išsamiausiai aptarta Aušros Vasiliauskienės darbuose⁶, juose pristatytas ir Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslas „Šv. Dominyko vizija“ bei jo sąsajos su Svyrių (dab.

⁶ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės baroko dailėje“, in: *Logos*, Vilnius, 2006, Nr. 49, 161–171; Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai XVII–XVIII a. Vilniaus vyskupijoje“, in: *Sveika, Mergelė! Vilniaus arkivyskupijos marijinės ikonografijos aspektai*, sudarytoja Tojana Račiūnaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018, p. 155–182; Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 127–143.

Baltarusija) ir Karvio bažnyčiose esančiais kūriniiais. Informacijos apie Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios puošybą pateikta Marijos Banikonienės⁷, Jūratės Valužytės⁸ apybraižose, bažnyčios ir buvusio dominikonų vienuolyno ikonografinę programą bei rožinio maldos reikšmę joje yra pristaciausi Dalia Klajumienė⁹. Apie šioje šventovėje veikusią Rožinio broliją ir jos užsakymus yra rašiusios Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė¹⁰ ir Dalia Vasiliūnienė¹¹. Taip pat remiamasi Ramunės Lebedytės parengta Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios istorinių-meninių tyrimų apybraiža¹², kurią papildė Tojanos Račiūnaitės pateikta informacija apie Lukiškių dominikonų bažnyčioje buvusį Rožinio Dievo Motinos paveikslą¹³. Su šia drobe susiję procesijų altorėliai buvo pristatyti Marijos Matušakaitės¹⁴ ir Gabijos Surdokaitės-Vitienės¹⁵ tyrimuose, informacijos apie Pavoverės Šv. Kazimiero

⁷ Marija Banikonienė, *Buv. Dominikonų vienuolynas Vilniuje, Garelio 6, Giedrio 11: Istorinė apybraiža*, Vilnius: Paminklų konservavimo institutas, 1982, in: Paveldosaugos bibliotekos dokumentų fondas, f. 5, ap. 1, b. 1787.

⁸ Jūratė Valužytė, *Šventosios Dvasios (Dominikonų) bažnyčia Vilniuje: Istorinė apybraiža*, Vilnius: Paminklų konservavimo institutas, 1990, in: Paveldosaugos bibliotekos dokumentų fondas, f. 5, ap. 1, b. 3810.

⁹ Dalia Klajumienė, „Vilniaus dominikonų vienuolyno prie Šv. Dvasios bažnyčios pirmo aukšto koridoriaus XVIII a. II pusės sienų tapyba“, in: *Menotyra*, Vilnius, 2002, t. 28, Nr. 3, p. 9–17; Dalia Klajumienė, *XVIII a. sienų tapyba Lietuvos bažnyčių architektūroje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004; Dalia Klajumienė, „Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų bažnyčia ir vienuolynas“, in: *Lietuvos bažnyčios*, sudarytoja Laima Šinkūnaitė, Kaunas: Šviesa, 2009, p. 89–95.

¹⁰ Auksė Kaladžinskaitė, „Brolijų dailės užsakymai XVIII a. Vilniuje“, in: *Dailės istorijos studijos*, t. 2: *Dailė LDK miestuose: poreikiai ir užsakymai*, sudarytoja Aistė Paliušytė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 147–164.

¹¹ Dalia Vasiliūnienė, *Žemaičių Kalvarija: Piligriminio centro istorija ir dailė XVII–XIX a.*, Vilnius: Aidai, 2010; „Jėga ir grožis jo šventovėje...“ (Ps 96, 6): *Vilniaus arkivyskupijos sakralinės vertybės Bažnytinio paveldo muziejuje*, sudarytoja Dalia Vasiliūnienė, Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2013; *Dangaus miestas: Vilniaus vienuolynų palikimas Bažnytinio paveldo muziejuje*, sudarytoja Dalia Vasiliūnienė, Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2020.

¹² Ramunė Lebedytė, *Buv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia Vilniuje, Vilnius, Lenino aikštė 10. Vietinės reikšmės architektūros paminklas Nr. 52: Interjero istoriniai-meniniai tyrimai*, Vilnius: Paminklų restauravimo projektavimo institutas, 1987, in: Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka, f. 5, ap. 1, Nr. 3155.

¹³ *Lukiškių Dievo Motina: Atvaizdo istorijos studija, stebuklų knyga ir jos vertimas*, sudarytoja Tojana Račiūnaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2017.

¹⁴ Marija Matušakaitė, *Procesijų altorėliai Lietuvoje*, Marijampolė: Ardor, 1998.

¹⁵ Gabija Surdokaitė-Vitienė, „Keletas naujų faktų apie vadinamuosius Cezario Šteinbergo altorėlius“, in: *Kultūros paminklai*, Vilnius, 2017, t. 21, p. 208–212.

bažnyčios altorėlį taip pat pateikta Birutės Rūtos Vitkauskienės ir Sigitos Maslauskaitės-Mažylienės sudarytame bažnyčios meninių vertybių inventoriuje¹⁶. Abu paveikslai publikuoti parodos „Šv. Dominykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje: Aštuoni atminties šimtmečiai“ kataloge¹⁷ ir straipsnyje, skirtame aptarti vizijų ir sapnų vaizdavimą šv. Dominyko ikonografijoje¹⁸. Vis dėlto šiame straipsnyje pirmą kartą pristatomi abiejų Rožinio Dievo Motinos atvaizdų pirmavaizdžiai, išsamiai nagrinėjamos jų sąsajos su kitais kūrinių ir kompozicijos originalumo problematika. Įsigilinimui į paveikslų atsiradimo kontekstui svarbų pamaldumą ir Rožinio Dievo Motinos paveikslų tipologiją praverė Krystynos S. Moisan¹⁹ įžvalgos, o vieno iš pirmavaizdžių analizei – karmelitiškosios ikonografijos tyrimai Aurelijos Rusteikienės tekstuose²⁰.

Straipsnyje keliama hipotezė, kad šie du Vilniuje esantys Rožinio Dievo Motinos paveikslai buvo sukomponuoti remiantis barokiniais grafikos darbais, tiražavusiais žymius XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Romos tapybos mokyklos paveikslus, o tapę pavyzdžiais mažiau profesionalių dailininkų kūriniams, atvaizdų sąsajas jie pratęsė nuo Italijos iki Lietuvos miestelių, nuo Romos ir Palermo iki Karvio, Vievio, Palėvenės ir Pavoverės.

CARLO MARATTA KOMPOZICIJOS ATGARSIAI VILNIAUS ŠVENTOSIOS DVASIOS BAŽNYČIOJE

Paveikslas ir jo sukūrimo kontekstas. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčioje esantis paveikslas „Šv. Dominyko vizija“ (drobė, aliejus; Uk 7308)²¹,

¹⁶ Birutė Rūta Vitkauskienė, Sigitas Maslauskaitė, *Pavoverės parapinės Šv. Kazimiero bažnyčios meninių vertybių inventorių*, 2002-08-14, in: Bažnytinio paveldo muziejaus archyvas.

¹⁷ *Šv. Dominykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje: Aštuoni atminties šimtmečiai*, sudarytoja Birutė Valečkaitė, Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2022.

¹⁸ Birutė Valečkaitė, „Vizijos ir sapnai šv. Dominyko ikonografijoje“, p. 167–201.

¹⁹ Krystyna S. Moisan, *op. cit.*

²⁰ Aurelija Rusteikienė, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė Lietuvos XVII–XVIII a. bažnytinėje dailėje“, in: *Logos*, Vilnius, 2001, Nr. 26, 159–174; Aurelija Rusteikienė, „Šv. Simono Stoko vizijos ikonografinė tradicija Lietuvos karmelitų bažnyčiose: Pirmavaizdis ir kartotė“, in: *Logos*, Vilnius, 2012, Nr. 72, p. 149–160.

²¹ Paveikslas Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registre nurodytas kaip „Rožinio Švč. Mergelė Marija“, tačiau straipsnyje vartojamas „Šv. Dominyko vizijos“ pavadinimas, tiksliau nusakantis kūrinių ikonografinį tipą; žr. „Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio Šventosios Dvasios bažnyčia“, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/add3ea4c-0965-471c-a1ef-efe155cce7c5>, (2023-10-08).

datuojamas XVIII a. antrąja puse, puošia Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorių (ilustracija Nr. 1). Virš jo, antrajame tarpсныje, įkomponuotas tą pačią temą vaizduojantis lipdinys, o pačiame altoriaus viršuje – reljefinė glorija su Švč. Mergelės Marijos monograma. Altoriaus autorius ir sukūrimo data gana tiksliai žinomi: architektas ir skulptorius Pranciškus Ignotas Hoferis (Franciszek Ignacy Hoffer)²², dar negavęs dominikonų užsakymo vadovauti 1748 ir 1749 m. gaisrų nuniokotos Šventosios Dvasios bažnyčios atstatymo darbams, 1753 m. sausį jau buvo pasamdytas Rožinio brolijos atstatyti du jos prižiūrimus altorius: Rožinio Švč. Mergelės Marijos ir Švč. Jėzaus Vardo²³. Pirmasis, įkomponuotas kairėje, ir dešinėje esantis antrasis sudaro darnią vėlyvojo baroko kompoziciją su didžiuoju bažnyčios altoriumi, užsakytu dominikonų ir įrengtu to paties meistro²⁴. 1770 m. gruodį bažnyčios atstatymo (taigi ir altorių įrengimo) darbai minimi kaip beveik baigti²⁵.

Pastebėta, kad visoje Šventosios Dvasios bažnyčios ir buvusio vienuolyno ikonografinėje programoje išryškinta rožinio maldos reikšmė, o dominikonai pristatomi kaip jos kūrėjai ir platintojai²⁶. Tokiu būdu išreikšta pagarba ir Rožinio brolijai, šioje bažnyčioje veikusiai nuo XVI a.²⁷ Dar 1581 m. Šventosios Dvasios bažnyčiai suteikta popiežiaus Grigaliaus XIII privilegija iškilmingai švęsti Rožinio Švč. Mergelės Marijos šventę²⁸. Rožinio brolija buvo pasistačiusi vieną iš pirmųjų koplyčių Šventosios Dvasios bažnyčioje, paminėtą 1661 m.²⁹, tikriausiai įrengtą prieš 1655–1661 m. karą su Maskva. Vėliau šventovėje minimi Rožinio Švč. Mergelės Marijos ir Švč. Jėzaus Vardo altoriai, perstatyti brolijos narių ir kitų aukotojų lėšomis prieš 1715 m., bet apgadinti per 1726 m. gaisrą³⁰. Jų įrengimas (veikiausiai XVII a.) ir atkūrimas po įvairių negandų (Šiaurės karo, 1726, 1748 ir 1749 m. gaisrų) atspindėjo gyvą pamaldumą, atitinkantį Pamokslininkų ordino

²² Dalia Klajumienė, „Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų bažnyčia ir vienuolynas“, p. 91.

²³ Aukšė Kaladžinskaitė, *op. cit.*, p. 153–154.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Jūratė Valužytė, *op. cit.*, p. 11.

²⁶ Dalia Klajumienė, *op. cit.*, p. 92; Dalia Klajumienė, „Vilniaus dominikonų vienuolyno prie Šv. Dvasios bažnyčios pirmo aukšto koridoriaus XVIII a. II pusės sienų tapyba“, p. 9–10.

²⁷ *Dangaus miestas*, p. 64.

²⁸ Dalia Vasiliūnienė, *Žemaičių Kalvarija: Piligriminio centro istorija ir dailė XVII–XIX a.*, p. 328.

²⁹ Jūratė Valužytė, *op. cit.*, p. 7.

³⁰ *Ibid.*, p. 9.

1 iliustracija. Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorius. Apačioje – nežinomo dailininko paveikslas „Šv. Dominyko vizija“. XVIII a. antra pusė. Viršuje – Pranciškaus Ignoto Hoferio lipdinys „Šv. Dominyko vizija“. XVIII a. antra pusė. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia. Kęstučio Stoškaus nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

aplinkoje populiarią tradiciją melstis abu rožinio variantus: ir Švč. Mergelės Marijos, ir nuo XVI a. pabaigos dominikonų platintą Švč. Jėzaus Vardo rožinį³¹. Šiame kontekste paveikslą „Šv. Dominyko vizija“, sukurtą specialiai dabartiniam rokokiniam Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriui, galima vadinti svarbiu ikonografinės programos vinimi, pristatančiu pačią rožinio įteikimo legendą.

Nepaisant to, kad legenda buvo aprašyta dar 1475 m., *Šv. Dominyko vizijos* ikonografinis tipas susiformavo tik XVI–XVII a. sandūroje Italijoje ir paplito baroko epochoje³². Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dailėje šiam tipui priskiriamų atvaizdų daugiausia sukurta XVII–XVIII a.³³ Įprastai *Šv. Dominyko vizijos* atvaizduose stovinti arba sėdinti Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu įteikia rožinio vėrinį priklaupusiam šv. Dominykui³⁴. Tokia schema atkartojama ir Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveiksle: kairėje ant laiptelio priklaupęs šv. Dominykas žvelgia į rožinio vėrinį, tiesiamą jam Dievo Motinos, prilaikančios ant debesies stovintį Kūdikėlį Jėzų.

Aušra Vasiliauskienė yra atkreipusi dėmesį į ypatingą santykį tarp šiaame kūrinyje pavaizduotų vizijos veikėjų: rožinio įteikimo scena primena Švč. Mergelės Marijos ir Kūdikio žaidimo momentą, į kurį įtraukiamas ir šv. Dominykas³⁵. Žaismingumo kompozicijai prideda ir angeliukai, laikantys tarsi prie altoriaus suklupusiems tikintiesiems skirtą rožinio vėrinį ir rožių žiedus, sėdintys viename lygmenyje su šv. Dominyku ir taip išreiškiantys dangiškosios bei žemiškosios sferų susitikimą³⁶. Pagrindinę sceną taip pat papildo angelai, įkomponuoti virš šventojo. Pirmasis – „angelas padėjęjas“ – švelniai prilaiiko rožinį ir padeda jį perduoti³⁷. Antrasis, neryškiai matomas dar aukščiau, neša padėklą su geltonos, rožinės ir baltos spalvos rožių žiedais, simbolizuojančiais Džiaugsminguosius, Skausminguosius ir Garbinguosius maldos slėpinius. Alano de Rupe aprašytoje rožinio gavimo

³¹ Dalia Vasiliūnienė, *op. cit.*, p. 329.

³² Krystyna S. Moisan, *op. cit.*, p. 63.

³³ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija“, p. 165–166.

³⁴ Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 129.

³⁵ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija“, p. 167; Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 170–171.

³⁶ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija“, p. 167.

³⁷ *Ibid.*, p. 166, 167; Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 169, 170.

vizijoje šios spalvos siejamos su trimis karalienėmis, kurių kiekvieną lydi po penkiasdešimt mergelių³⁸; taip simboliškai įvardinta rožinio maldos sandara. Debesyse virš Švč. Mergelės Marijos išryškėja keletas sparnuotų cherubinų galvučių.

Paveikslu autorius nežinomas, tačiau kūrinio apačioje įsiamžino jo užsakovai. Įrašė lenkų kalba nurodyta, kad paveikslas „Dievo šlovei ir Rožinio Marijos garbei“ nutapytas sutuoktinių Motiejaus ir Teresės Kuznickių lėšomis³⁹. Kitas įrašas įkomponuotas rėme, greičiausiai vienaikiame su paveikslu. Jo viršuje, rožių žiedais papuoštame vėlyvojo baroko kartuše lotyniškai įrašyti Švč. Mergelės Marijos žodžiai, ištarti šv. arkangelui Gabrieliui: „Mano siela šlovina Viešpatį“⁴⁰ (*Lk 1, 47*) – ši frazė atliepia ir užsakovų įvardintą intenciją. Taigi paveikslas, padovanotas Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriui, turėjo atlikti kelias funkcijas: išreikšti jį įgijusių ir savo vardus įamžinusių sutuoktinių pamaldumą, būti pakankamai reprezentatyvus, kad atitiktų Rožinio brolijos titulinio altoriaus puošnumą, o galiausiai padėtų užbaigti visą Šventosios Dvasios bažnyčios ikonografinę programą pristatydamas tikintiesiems Rožinio maldos reikšmę ir atsiradimo legendą. Toks svarbus užsakymas reikalavo paveikslu autoriaus atsakomybės pasirenkant tinkamą, reprezentatyvų pirmavaizdį.

Pirmavaizdis ir jo interpretacija. XVIII a. antroje pusėje perstatant Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčią ir dominikonų vienuolyną, dekoruojant patalpų sienas ir skliautus, buvo remiamasi įvairiais atvaizdų šaltiniais. Kaip galimus pavyzdžius sienų tapybos autoriams Dalia Klajumienė išskiria Vilniuje leistų ir iš Vakarų Europos (Romos, Paryžiaus) atvežtų leidinių – Šventojo Rašto, Mišiolių, pamokslų, teologinių traktatų – iliustracijas⁴¹. Atrastos vienuolyno koridoriaus freskų sąsajos su Augsburguro graverių brolių Josepho Sebastiano (1710–1768) ir Johanno Baptisto (1712 – apie 1787) Klauberių

³⁸ Beato Alano della Rupe OP, *Il Santissimo Rosario: il Salterio di Gesù e di Maria*, t. II: *Opere complete del Beato Alano della Rupe*, Libro II: *Storia, rivelazioni e visioni del SS. Rosario*, introduzione e traduzione a cura di Don Roberto Paola, Roma: Editrice Ancilla, 2015, p. 507–515.

³⁹ *Ten Obraz N. Panny Rozancowey na chwale / Boską y Honoriey [...] Maryi Rozancowey iest sprą: / wiony kosztem P. Macieia y Teresy Kuznickich / Malzonkow.*

⁴⁰ MAGNI- / FICAT ANIMA / MEA / DOMINO.

⁴¹ Dalia Klajumienė, „Vilniaus dominikonų vienuolyno prie Šv. Dvasios bažnyčios pirmo aukšto koridoriaus XVIII a. II pusės sienų tapyba“, p. 9.

raižinių ciklu, parengtu bendradarbiaujant su jėzuitu Uldarico Probstu: jo parinkti simboliai ir moto iš Šventojo Rašto buvo atkartoti Vilniuje⁴². Šventosios Dvasios bažnyčios skliaute ties Šv. Dominyko altoriumi nutapyta freska „Šv. Dominyko vizija“ taip pat sukurta pagal brolių Klauberių ir Gottfriedo Bernhardo Gözo (1708–1774) apie 1737–1742 m. parengtame šventųjų kalendoriuje *Annus dierum Sanctorum* esantį raizinį⁴³. Šie pavyzdžiai įrodo, kad nedidelio formato grafikos darbai, atvežti iš kitų Europos šalių, buvo naudojami dailininkų, dirbusių kuriant vėlyvojo baroko dekorą Šventosios Dvasios bažnyčioje ir vienuolyne.

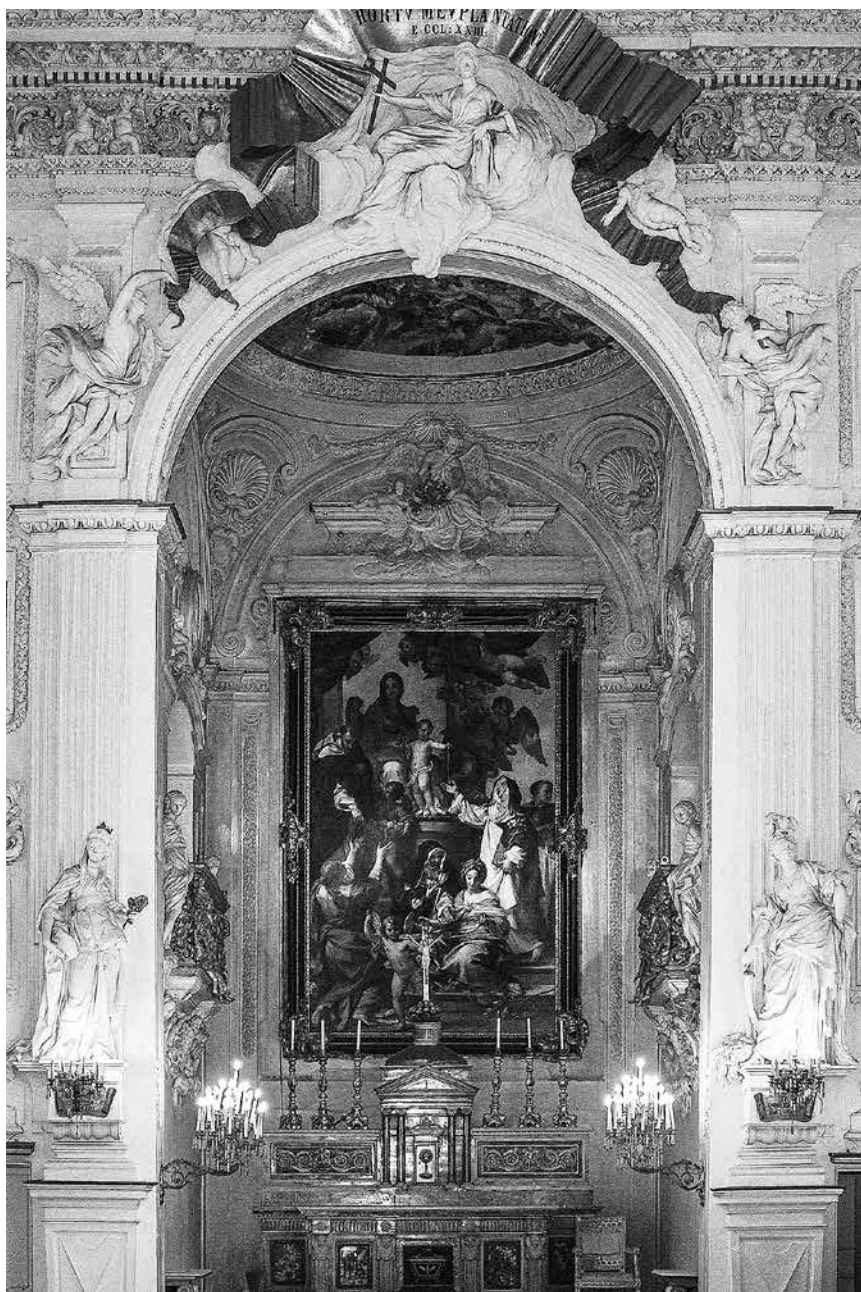
Tikėtina, kad paveikslo „Šv. Dominyko vizija“ autorius savo kompoziciją kūrė remdamasis raiziniu, sukurtu pagal 1695 m. Carlo Maratta⁴⁴ nutapytą paveikslą „Rožinio Švč. Mergelė Marija su šventaisiais“ (ilustracija Nr. 2). Šis garsaus Romos tapybos mokyklos dailininko kūrinys skirtas Palermo dominikonų Šv. Zitos (*Santa Cita*, nuo 1952 m. *San Mamiliano*) bažnyčios Rožinio oratorijai⁴⁵. Tai buvo maldos ir susirinkimų vieta, kurią įrėngė turtingumu ir prestižu garsėjusi Rožinio brolija, 1570 m. atsiskyrusi nuo Palermo Šv. Dominyko bažnyčioje veikusios bendruomenės. 1685–1690 m. Giacomo Serpotta išpuošė oratoriją barokiniais stiuko lipdiniais, vaizduojančiais vertybių alegorijas, Džiaugsminguosius, Skausminguosius, Garbinguosius rožinio slėpinius ir Lepanto mūšio sceną. Išryškinus iš Romos

⁴² Dalia Klajumienė, *XVIII a. sienų tapyba Lietuvos bažnyčių architektūroje*, p. 159–160.

⁴³ Birutė Valeckaitė, „Vizijos ir sapnai šv. Dominyko ikonografijoje“, p. 187–191.

⁴⁴ Carlo Maratta (Maratti, 1625–1713) buvo kilęs iš Kamerano, atvyko į Romą būdamas vienuolikos ir mokėsi Andrea Sacchi (1599–1661) dirbtuvėje. Pastebėtas popiežiaus Aleksandro VII, dailininkas sulaukė užsakymų altorių paveikslams, jį ypač išgarsino Švč. Mergelės Marijos atvaizdai. Taip pat buvo vertinamas kaip puikus freskų ir portretų meistras, sulaukdavęs Italijos aristokratų šeimų ir užsieniečių užsakymų. 1664 ir 1700 m. išrinktas Šv. Luko akademijos vyresniuoju, 1706 m. šis titulas garantuotas iki gyvenimo pabaigos. 1680 m. Prancūzijos karalius Liudvikas XIV jam suteikė Karališkojo dvaro dailininko titulą. 1702 m. popiežiaus Klemenso XI paskirtas Romos Antikos rinkinių vadovu, rūpinosi Rafaelio freskų restauravimu Vatikane ir vadovavo savo dirbtuvei – kūrė eskizus paveikslams, kuriuos dažniausiai tapydavo jo mokiniai. Savo darbuose stengėsi perteikti Kontrreformacijos idėjas. Vadinamas paskutiniuoju Rafaelio pradėtos tapybos tradicijos tęsėju, brandžiojo Baroko klasikinės krypties atstovu, gyvenimo pabaigoje – labiausiai vertintu dailininku to meto Romoje; žr. „Carlo Maratta“, in: *Encyclopaedia Britannica*, in: <https://www.britannica.com/biography/Carlo-Maratta>, (2023-10-08); „Carlo Maratti“, in: *The British Museum*, in: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG37145>, (2023-10-08).

⁴⁵ „St. Cita’s Oratory“, in: *Il Genio di Palermo: Distretto Sociale Evoluto*, in: <https://www.ilgeniodipalermo.com/en/itinerari/i-tesori-della-loggia/oratorio-di-s-cita.html>, (2023-10-08).

2 iliustracija. Carlo Maratta. Rožinio Švč. Mergelė Marija su dominikonų šventaisiais. Roma, 1695. Lipdiniai – Giacomo Serpotta, 1685–1718 m. Palermo dominikonų Šv. Zitos (*Santa Cita*, nuo 1952 m. *San Mamiliano*) bažnyčios Rožinio oratorija. Dimitri Katsireas nuotrauka, spaudai parengė Gedas Čiuželis. Birutės Valečkaitės skaitmeninis archyvas

atgabentą ir virš altoriaus pakabintą Carlo Maratta kūrinį, presbiterijos puošyba buvo baigta 1717–1718 m.⁴⁶ Paveiksle kartu su Švč. Mergele Marija ir Kūdikieliu Jėzumi buvo pavaizduotas ne tik šv. Dominykas, bet ir Pamokslininkų ordino nariai šv. Kotryna Sienietė, šv. Tomas Akviniėtis, šv. Rožė Limietė, kuri vėliau klaidingai interpretuota kaip Palermo globėja šv. Rozalija, ir šv. Olivija⁴⁷. Carlo Maratta kūrinys amžininkų laikytas šedevru.

Dar prieš atsidurdamas Sicilijos sostinėje, paveikslas sulaukė kūrinių kopijas raizančių graverių dėmesio. Pagal jį sukurtas flamandų graverio Roberto van Audenaerde's⁴⁸ raižinys⁴⁹ (ilustracija Nr. 3). Romoje šis dailininkas dirbo Carlo Maratta studijoje ir jo prašymu kūrė paveikslų graviūras. Nusprendęs grįžti į Gentą, 1723 m. Robertas van Audenaerde perdavė savo raižinių klišės Jakobui Frey'ui⁵⁰. Veikiausiai tuo metu šis pirmą kartą publikavo paveikslą „Rožinio Švč. Mergele Marija su šventaisiais“ reprodukciją⁵¹, kurios apačioje nurodyti dailininko Carlo Maratta, graverio Roberto van Audenaerde's, leidėjo Jakobo Frey'aus vardai ir

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Daugiau apie paveikslą ir jo sukūrimo kontekstą žr. Pierfrancesco Palazzotto, Mauro Sebastianelli, *Carlo Maratti: La Madonna del Rosario e Santi dell'oratorio del SS. Rosario in Santa Cita a Palermo. La Fondazione Sicilia tra ricerche e restauri*, Palermo: Palermo University Press, 2021, in: <https://iris.unipa.it/handle/10447/542215>, (2023-10-08).

⁴⁸ Robert van Audenaerde (Auden-Aerd, 1663–1743) gimė Gente (dab. Belgija), dvidešimt dvejų atvyko į Romą. Dirbo Carlo Maratta studijoje, specializavosi istorinių scenų tapyboje. Laisvalaikiu kurdavo raižinius, kuriuos pamatęs Maratta patarė vaikiniui imtis graverio amato. Beveik keturis dešimtmečius praleidęs Romoje, Robert van Audenaerde grįžo į Gentą ir tapė altorinius paveikslus; žr. „Robert van Audenaerde“, in: *The British Museum*, in: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG17849>, (2023-10-08); Michael Bryan, „Auden-Aerd, Robert van“, in: *Bryan's Dictionary of Painters and Engravers*, t. I: A–K (3rd ed.), editor Robert Edmund Graves, London: George Bell and Sons, 1886, p. 57, in: <https://archive.org/details/cu31924092716962/page/57/mode/1up?view=theater>, (2023-10-08).

⁴⁹ „The Virgin and Child enthroned on a pedestal with five saints and numerous angels, after Maratti“, in: *The British Museum*, in: https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1917-1208-476, (2023-10-08).

⁵⁰ Johann Jakob Frey (1681–1752) gimė Liucernoje, Šveicarijoje. Dvidešimt dvejų atvyko į Romą, mokėsi graverio amato Arnoldo van Westerhoutho (1651–1725), vėliau – Carlo Maratta studijoje. Spausdino savo raižinių atspaudus ir kitų graverių darbus; žr. „Jacob Frey“, in: *The British Museum*, in: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG27925>, (2023-10-08); Michael Bryan, „Frey, Johann Jakob“, in: *Bryan's Dictionary of Painters and Engravers*, t. I, (2023-10-08).

⁵¹ „Our Lady of the Rosary and Dominican Saints“, in: *PESSCA: Project on the Engraved Sources of Spanish Colonial Art*, in: <https://colonialart.org/artworks/3489a>, (2023-10-08).

3 iliustracija. Robert van Audenaerde. Rožinio Švč. Mergelė Marija su šventaisiais. Raižinys. Roma, apie 1695. Jakobo Frey'aus atspaudas. Roma, apie 1723 m. Britų muziejus, inv. Nr. 1917,1208.476. Britų muziejaus skaitmeninis archyvas

patvirtinta popiežiškoji privilegija atvaizdų leidybai⁵². Veidrodinis Maratta paveikslas atvaizdas tapo pirmavaizdžiu kitiems gana tiksliai kompoziciją atkartojantiems kūriniams: nežinomo XVIII a. dailininko sukurtam vėlyvojo baroko paveikslui iš Kito Šv. Dominyko vienuolyno Ekvadore⁵³ ir José Joaquimo Rocha XVIII a. pabaigoje nutapytai drobėi iš Trečiojo ordino Šv. Dominyko bažnyčios Bahijos valstijos sostinėje (iki 1763 m. – Brazilijos sostinėje) Salvadore⁵⁴. Gali būti, kad toks pats Romoje išleistas raiziny pasiekė ir Vilnių.

Iš Maratta kūrinio ir van Audenaerde's graviūros į vilnietiškąjį paveikslą (ilustracija Nr. 4) perkelta dalis svarbių detalių. Visų pirma, centrinė figūra – Dievo Motinos švelniai prilaikomas Kūdikėlis Jėzus. Pakyla, ant kurios jis stovi, Vilniaus versijoje pakeista debesimis, nebelikę rožinio vėrinų Kūdikio rankose. Tačiau šalia jo Maratta nupieštas angelas, abiem rankomis iškėlęs padėklą su rožių žiedais, išliko – veidrodinis jo atvaizdas (lyginant su raiziniu) buvo įkomponuotas paveikslas viršuje, kairėje pusėje. Šis angelas paverstas neryškiu, antraeiliumi personažu, kurį iš dalies užstoja debesys, iš dalies – Vilniuje dirbusio dailininko nutapytas ryškesnis angelas, padedantis Švč. Mergelei Marijai laikyti rožinio vėrinį. Didžiausios transformacijos sulaukė šv. Kotrynos Sienietės figūra. Maratta paveiksle ir van Audenaerde's raizinyje šalia Kūdikėlio Jėzaus pakylas stovinti ir ranką link rožinio ištiesusi šventoji dominikonė Vilniuje tapo ordino įkūrėju šv. Dominyku. Nepaisant to, kad jis pavaizduotas priklaupęs, gana tiksliai atkartotos abito klostės, į viršų nukreiptas žvilgsnis, kairės rankos gestas, dešinė prie abito prispausta knyga ir lelija, nors jų padėtis kiek pakeista. Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslą papildė tradiciniai šv. Dominyko atributai – apačioje matomas šuo su deglu ir pasaulio rutulys.

Pirmavaizdyje šv. Kotryna Sienietė žvelgia į Kūdikėlį Jėzų, tačiau pergrupuotoje vilnietiškoje kompozicijoje dailininkui teko šv. Dominyko

⁵² *Cum priviil. Summi Pont. et Regis Christ. mi Romę apud Iacobum Frey. Carolus Marrattus pinx. R. V. Auden Aerd Sculp.* Didesniu šriftu po raiziniu įrašyta citata iš Senojo Testamento Siracido knygos (Sir 24, 17–18), kuri Vulgatos vertime vadinta Ekleziasto knyga, skiriasi ir eilučių numeracija: „Mano gėlės yra garbės ir sąžiningumo vaisiai. Aš Motina gražiosios meilės, ir baimės, ir pažinimo, ir šventos vilties“ (*Flores mei fructus honoris, et honestatis. Ego Mater pulchrę dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctę spei. Eccle. Cap. 24. V. 23.*). Tai žodžiai iš Išminties šlovės giesmės, raizinio kontekste pateikti kaip Rožinio Švč. Mergelės Marijos apibūdinimas; žr. „Ecclesiasticus (Latin)“, in: *Biblia Sacra Vulgata*, in: <https://vulgata.net/ecclesiasticus?chapter=24>, (2023-10-08).

⁵³ „Our Lady of the Rosary and Dominican Saints“.

⁵⁴ *Ibid.*

4 iliustracija. Nežinomas dailininkas. Šv. Dominyko vizija. XVIII a. antra pusė. Drobė, aliejus; 138 × 232 cm; Uk 7308. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia. Kęstučio Stoškaus nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

žvilgsnį nukreipti nuo centrinės figūros link gaunamo rožinio vėrinio. Šis pokytis gerai atspindi paveikslo autoriaus sprendimą labiau susitelkti ties šv. Dominyko, atstovaujančio žmonijai, vizija ir rožinio maldos reikšmės išryškiniu. Tuo tarpu Palermo Šv. Zitos bažnyčios Rožinio oratorijai skirtame paveiksle ir pagal jį sukurtame raižinyje vaizduojamas ne tik rožinio gavimo momentas, bet ir ypač išplėtota Pamokslininkų ordinui bei Palermo miestui svarbių šventųjų bendravimo tema. Palikęs tik svarbiausias Šv. Dominyko vizijos veikėjų arba kompoziciškai naudingas pagalbines angelų figūras, savaip jas pergrupavęs ir pridėjęs naujų detalių, Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslo autorius sukūrė savitą paveikslą, paremtą vieno iš garsiausių XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios dailininkų Carlo Maratta darbu.

Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslo sekiniai. Ant Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus piliastro išliko įrašas, liudijantis, kad 1863 m. jį remontavo skulptorius Zimas su padėjėju R. Konkolovičiumi⁵⁵. Pats paveikslas galėjo būti atnaujintas 1898 m. kartu su kitomis Šventosios Dvasios bažnyčios drobėmis⁵⁶. Nepaisant to, panašu, kad kūrinio kompozicija išliko nepakeista, o amžininkų žavėjimasi ja įrodo kitoms šventovėms nutapyti sekiniai. Manoma, kad vienas iš pirmųjų sekinių buvo sukurtas Svyrių (dab. Baltarusija) Šv. Mikalojaus bažnyčiai⁵⁷. 1654 m. surašytame vizitacijos akte paminėtas kitas šioje bažnyčioje buvęs Rožinio Švč. Mergelės Marijos paveikslas: rožinio įteikimo sceną jame supo aplink išdėstyti slėpinių epizodai⁵⁸. Dabartinis paveikslas, datuojamas XVIII a., pasižymi beveik identiška kompozicija Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčioje esančiam kūriniui, tik jame Švč. Mergelės Marijos, Kūdikėlio Jėzaus, šv. Dominyko, rožinio vėrinį laikancio angelo figūras, patį vėrinį, rožių vainiką ir apačioje esančių angelikų sparnus dengia aptaisai, Dievo Motinos galvą taip pat puošia karūna ir dvylikos žvaigždžių vainikas⁵⁹. Vilnietiškas paveikslas aptaisais nepapuoštas, tačiau 1820 m. bažnyčios inventoriuje paminėtos tuo metu prie

⁵⁵ Jūratė Valužytė, *op. cit.*, p. 19.

⁵⁶ Marija Banikonienė, *op. cit.*, p. 22.

⁵⁷ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija“, p. 167; Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 169.

⁵⁸ Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 169–170.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 170.

jo pritvirtintos dvi sidabrinės paausiuotos karūnos⁶⁰, veikiausiai skirtos Švč. Mergelei Marijai ir Kūdikėliui Jėzui.

Kitas panašios kompozicijos „Šv. Dominyko vizijos“ paveikslas (drobė, aliejus; 148,5 × 99,2 cm; Uk 14610)⁶¹, sukurtas XVIII a. antroje pusėje – XIX a. pradžioje, yra saugomas Karvio Šv. Juozapo bažnyčioje (ilustracija Nr. 5). Šis darbas nutapytas grubesne maniera, jame Švč. Mergelė Marija pavaizduota pasisukusi profiliu, nebelikę kompozicijos apačioje prisėdusių angeliukų su rožių žiedais ir rožinio vėrinio – vietoj jų įkomponuoti šv. Dominyko atributai, pasaulio rutulys ir šuo, nasruose laikantis deglą. Paveikslas autorius nežinomas. Manoma, kad tai galėjo būti pasimokęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės provincijos dailininkas⁶². Nepaisant skirtingo meistrystės lygio ir pakeitimų, Karvio bažnyčiai priklausančioje „Šv. Dominyko vizijoje“ atkartota Kūdikėlio Jėzaus figūra ir angelas, nešantis rožių vainiką – elementai, atkeliaujantys iš Carlo Maratta paveikslo ir Roberto van Audenaerde's sukurto raižinio.

Vilniaus Šventosios Dvasios ir Svyrių Šv. Mikalojaus bažnyčiose esantys „Šv. Dominyko vizijos“ atvaizdai panašūs ne tik scenos veikėjų išdėstymu, bet ir jų figūras siejančiu nuoširdžiu, emocionalių ryšiu⁶³. Karvio Šv. Juozapo bažnyčiai priklausantis kūrinys nepasižymi tokiu subtiliu emocijų perteikimu⁶⁴, jo kompozicija ir atlikimas paprastesni. Vis dėlto šis paveikslas puikiai parodo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje, pagrindinėje Lietuvos Šv. Angelo Sargo dominikonų provincijos bažnyčioje pakabinto Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveikslo reikšmę vietiniams meistrams. Atkartodami savitai sukomponuotą nežinomo autoriaus kūrinį, jie netiesiogiai perėmė vėlyvojo baroko ekspresyvumą ir konkrečias detales, atkeliaujančias iš Palerme esančio paveikslo, nutapyto vieno žymiausių Romos baroko mokyklos meistrų.

XVIII a. antroje pusėje Motiejaus ir Teresės Kuznickių užsakymu nutapyta „Šv. Dominyko vizija“ buvo skirta naujam Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriui, turėjo reprezentuoti Rožinio broliją ir pristatyti tikintiesiems šios maldos atsiradimo legendą.

⁶⁰ Jūratė Valužytė, *op. cit.*, p. 15.

⁶¹ „Paveikslas ‚Marija Rožančinė‘“, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/03b7dd2a-1371-47fb-97ac-579227ea06cc>, (2023-10-08).

⁶² Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 171–172.

⁶³ *Ibid.*, p. 170.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 172.

5 iliustracija. Nežinomas dailininkas. Šv. Dominyko vizija. Lietuva, XVIII a. antra pusė – XIX a. pradžia. Drobė, aliejus; 148,5 × 99,2 cm; Uk 14610. Karvio Šv. Juozapo bažnyčia. Gedo Čiuželio nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

Nežinomas autorius paveikslą veikiausiai komponavo remdamasis Palermo Šv. Zitos bažnyčios Rožinio oratorijai nutapytu Carlo Maratta kūriniumi „Rožinio Švč. Mergelė Marija su šventaisiais“, atkartotu graverio Roberto van Audenaerde's raižinyje. Skirtingai nei kiti darbai, sukurti pagal šį raižinį, Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslas pasižymi originaliu pirmavaizdžio detalių pergrupavimu, perkeitimu ir papildymu, leidžiančiu sutelkti žiūrovo dėmesį ties žmonijai atstovaujančio šv. Dominyko ir rožinio maldos svarbos išryškiniu. Ši kompozicija buvo atkartota Svyrių ir Karvio bažnyčių paveiksluose – tai įrodo pagrindinę Lietuvos dominikonų Šv. Angelo Sargo provincijos bažnyčią papuošusio paveikslo matomumą ir įtaką vietiniams dailininkams. Tokiu būdu per raižinyje perteiktas ir savaip perkomponuotas Maratta paveikslo detales, Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčiai skirtą kūrinį nutapęs dailininkas jį susiejo su Romos baroko tapybos mokyklos tendencijomis, kuriomis netiesiogiai sekė ir kiti vietiniai menininkai.

„ROŽINIO ĮTEIKIMAS ŠV. DOMINYKUI IR
ŠV. KOTRYNAI SIENIETEI“ IŠ LUKIŠKIŲ

Paveikslo kelionės, dingę aptaisai ir autentiškumo problematika.

XVII a. Italijoje susiformavo naujas Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdų ikonografinis tipas, kuriame Dievo Motina su Kūdikiu vaizduoti duodantys Rožinio vėrinius ne tik šv. Dominykui, bet ir dominikonei šv. Kotrynai Sienietei⁶⁵. Šiam tipui priklauso ir Vilniaus (Žvėryno) Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje, dešinėje presbiterijos pusėje pakabintas ir gipso lipdiniais įrėmintas paveikslas „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ (drobė, aliejus; ~230 × 120 cm; Uk 8251, DV 253)⁶⁶ (ilustracija Nr. 6). Iki 1948 m., kai buvo uždaryta ir daržovių sandėliu paversta Vilniaus (Lukiškių) Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia, kūrinys puošė jos šoninį altorių, skirtą Rožinio Švč. Mergelei Marijai⁶⁷.

⁶⁵ Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 131; Krystyna S. Moisan, *op. cit.*, p. 68–69.

⁶⁶ Paveikslas Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registre nurodytas kaip „Marija su kūdikiu“; žr. „Paveikslas „Marija su kūdikiu““, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/6ff228a9-9f83-4b13-948a-9bc7cb2e3132>, (2023-10-08).

⁶⁷ Į Žvėryno Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčią buvo perkelti ir kiti Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios šoninių altorių paveiksłai „Šv. Tomas Akviniėtis“, „Šv. Dominykas“, „Šv. Juozapas“, „Šv. arkangelas Mykolas“, „Šv. Jokūbas“, „Šv. Kotryna

6 iliustracija. Nežinomas dailininkas (inicialai D. S.). Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei. Buvęs Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveikslas. XVIII a. antra pusė (?). Drobė, aliejus; ~230 × 120 cm; UK 8251, DV 253. Vilniaus (Žvėryno) Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia. Kęstučio Stoškaus nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

Kaip ir kitoje dominikonams priklausiusioje – Vilniaus Šventosios Dvasios – bažnyčioje, šis altorius buvo pirmasis į kairę nuo didžiojo; simetriškai pastatytas dešinėje pusėje buvo papuoštas Nukryžiuotojo skulptūra ir pašventintas Viešpaties Jėzaus titulu⁶⁸ (Šventosios Dvasios bažnyčioje – Švč. Jėzaus Vardo). Įrengimo laikas taip pat panašus: Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios didysis altorius atnaujintas ir penki šoniniai išmūryti 1764–1767 m. čekų kilmės skulptoriaus Ignoto Melcerio (m. 1773)⁶⁹. Tačiau Lukiškėse tai buvo pirmasis Rožinio Švč. Mergelei Marijai skirtas altorius, 1697–1727 m. bažnyčios inventoriuje toks titulas dar neminėtas⁷⁰. Dėl to restauruojant paveikslą 1972–1976 m. iš tuometinio Leningrado atvykusių Ermitažo specialistų⁷¹ po aptaisais surasta 1716 m. data⁷² kelia abejonių – nebent paveikslas „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ būtų buvęs nutapytas anksčiau, bet Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Rožinio brolijos įsigytas ir naujam altoriui pritaikytas tik apie 1767 m. ar dar vėliau.

Žvėryno Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje 1971 m. kūrinyms buvo nufotografuotas su aptaisais⁷³. Drobę iš dalies dengė sidabro plokštės, atkartojančios Švč. Mergelės Marijos suknelės, diržo, apsiausto, Kūdikėlio Jėzaus drabužio formas. Dievo Motinos apsiaustas išsiskyrė puošniais reljefiniais gėlių ornamentais. Karūnos vainikavo tiek Kūdikėlio Jėzaus, tiek Švč. Mergelės Marijos galvas, Dievo Motinos aureolę išryškino metalo žvaigždės, atkartojančios nutapytasias. Aptaisai buvo sukurti veikiausiai XVIII a. Vilniuje. Kartu su auksuotais paveikslo rémais jie paminėti 1820 m. bažnyčios inventoriuje: teigta, kad buvo pagaminti iš 11 prabos sidabro ir svėrė 4 svarus⁷⁴. 1987 m. parengtoje istorinių-meninių tyrimų apybraižoje Ramunė Lebedytė siūlė atlikti paveikslo sidabrinių aptaisų analizę⁷⁵. Iš to galima spręsti, kad po 1972–1976 m. restauracijos paveikslą gražinus į Žvėryno

Sienietė“. Didžiajame altoriuje kabėjęs Lukiškių Dievo Motinos atvaizdas tuo metu atiduotas į Vilniaus Šv. Rapolo bažnyčia; žr. *Lukiškių Dievo Motina*, p. 70.

⁶⁸ Ramunė Lebedytė, *op. cit.*, p. 17.

⁶⁹ *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 1: XVI–XVIII a., sudarytoja Aistė Paliušytė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2005, p. 182.

⁷⁰ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 67.

⁷¹ *Ibid.*, p. 75.

⁷² Ramunė Lebedytė, *op. cit.*, p. 18.

⁷³ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 75.

⁷⁴ Ramunė Lebedytė, *op. cit.*, p. 17.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 29.

bažnyčia, jie dar nebuvo dingę arba apie dingimą nežinojo Paminklų restauravimo projektavimo instituto darbuotojai.

Tojana Račiūnaitė yra išreiškusi abejonę šiuo metu bažnyčioje saugomo paveikslo autentiškumu ir iškėlusį versiją, kad tai gali būti vėlyva, veikiausiai XX a. antroje pusėje nutapyta senojo kūrinio kopija⁷⁶. Dėl šios priežasties 2021 m. Bažnytinio paveldo muziejuje rengiant parodą „Šv. Dominykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje: Aštuoni atminties šimtmečiai“ planuota paveikslą ištirti ir restauruoti, darbams gautas Vilniaus arkivyskupijos leidimas. Deja, dėl neseniai pabaigto presbiterijos remonto nebuvo galima nupjauti gipsinių rėmų ir kūrinio išimti, o tyrimams ultravioletiniais ir infraraudonaisiais spinduliais pačioje bažnyčioje nebuvo numatyta lėšų.

Prie paveikslo autentiškumo problematikos prisidėjo ir 1987 m. tyrimų apybraižoje supainiota kultūros vertybių registro numeracija. 1975 m. lapkričio 5 d. Žvėryno Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčiai parengtame „Įsipareigojime saugoti dailės paminklą“ ši drobė pavadinta „Marija su kūdikėliu“ (vietinės reikšmės dailės paminklas V-253), mini aptaisai ir bloga paveikslo būklė⁷⁷ nurodo, kad kūrinio būklės aprašas buvo paruoštas dar prieš restauraciją. Prieš presbiteriją dešinėje pusėje kabantis kitas paveikslas dokumente pavadintas „Marija Rožančine“ (vietinės reikšmės dailės paminklas V-255) ir klaidingai datuotas XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia⁷⁸. Tai dailininkės Lūcjos Bałzukiewiczównos (1887–1976) pasirašytas, 1930 m. Vilniuje nutapytas paveikslas⁷⁹. Abu kūriniai sumaišyti Lebedytės parengtos Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios istorinių-meninių tyrimų apybraižos iliustracijų sąrašė – „Švč. Marija su rožančiumi“ pavadintas ir V-255 numeriu pažymėtas ant drobės tapytas XVIII a. paveikslas,

⁷⁶ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 75.

⁷⁷ „Paveikslas ‚Marija su kūdikiu‘, XVIII a. [datavimas vėliau nubrauktas] (nuotr. 2). Aliejus, drobė. Paveikslo centre pavaizduota Marija su kūdikiu, sėdinti soste. Marijos ir kūdikio figūros padengtos kalinėto metalo plokštėmis. Sosto papėdėje – dviejų dominikonų vienuolių figūros. Paveikslo stovis blogas. Drobė atšokusi nuo lentos, susiraičiusi“ (*Marijos bažnyčios dailės paminklai. Įsipareigojimo saugoti dailės paminklą* priedas, 2 poz. Vilnius, 1975 m. lapkričio 5 d. Dokumento kopija iš Bažnytinio paveldo muziejaus archyvo).

⁷⁸ „Paveikslas ‚Marija Rožančinė‘, XVIII a. pab. – XIX a. pr. [datavimas vėliau nubrauktas] (nuotr. 4). Linoleumas, aliejus. Kompozicija sudaro trikampį, kurio centre yra Marija Rožančinė, o šonuose – dominikonų vienuoliai. Paveikslo fonas neutralus. Paveikslo būklė gera“ (*Marijos bažnyčios dailės paminklai. Įsipareigojimo saugoti dailės paminklą* priedas, 4 poz. Vilnius, 1975 m. lapkričio 5 d. Dokumento kopija iš Bažnytinio paveldo muziejaus archyvo).

⁷⁹ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 75.

o „Švč. Marija su kūdikiu“ (V-253) – kitas, dokumente daugiau neapibūdinamas. Klaida pastebėta Račiūnaitės tekste, kuriame remiantis šaltinių duomenimis apie XVIII a. pradžios paveikslą iš Lukiškių ir 1971 m. nuotraukoje matoma jo formato konfigūracija, atitinkančia altoriaus nišos profilį, pagrįstas kūrinio priklausymas Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios interjerui⁸⁰.

Kompozicija ir sukūrimo konteksto klausimai. Lukiškių dominikonų bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveiksle abiejų šventųjų ir virš jų iškilusios Švč. Mergelės Marijos su Kūdikėliu Jėzumi figūros komponuotos pagal kanoninį *Sacra Conversazione* prototipą⁸¹. Kaip įprasta, šv. Dominykas vaizduojamas atvaizdo kairėje (Švč. Mergelėi Marijai iš dešinės), šv. Kotryna Sienietė – dešinėje, abu Pamokslininkų ordino šventieji priklaupę⁸². Be bendrų ikonografinio tipo taisyklių svarbios ir specifinės paveikslo detalės, padedančios įvertinti galimą įtaką kūrinio autoriui, jo matytus pirmavaizdžius, sukurtas nuorodas į savo laikmečio pamaldumą ir priimtus savitus sprendimus.

Kūrinio pirmojo plano kompozicija primena Giovanni Battista Salvi da Sassoferrato (1609–1685) paveikslą (ilustracija Nr. 7), 1643 m. nutapytą pagrindinei Pamokslininkų ordino bažnyčiai, Romos Šv. Sabinos bazilikai (*Basilica di Santa Sabina all'Aventino*). Šis atvaizdas tapo „Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ ikonografinio tipo pavyzdžiu, jo schema buvo dažnai kartojama XVII–XVIII a. dailėje, taip pat ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje⁸³. Tiek Sassoferrato drobėje, tiek Lukiškių dominikonų bažnyčios paveiksle ant pakylės sosto sėdinti Dievo Motina teikia rožinį į ją žvelgiančiam šv. Dominykui, Kūdikėlis Jėzus – nusilenkusiai šv. Kotrynai Sienietei. Pakyla Švč. Mergelę Mariją su Kūdikiu iškelia virš Pamokslininkų ordino šventųjų, priklaupusių ant laiptelio. Vilnietiškajame kūrinyje pakyla aukštesnė, o ant jos matomas užrašas *REGINA S[ac]r[a]l[tis]si[mi] ROSARII ora pro nobis*⁸⁴. Tai eilutė iš Švč. Mergelės Marijos litanijos,

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Aušra Vasiliauskienė, „Jericho rožė: Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdai“, p. 173–175.

⁸² Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 131–132.

⁸³ Aušra Vasiliauskienė, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija“, p. 169; Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 131.

⁸⁴ Švenčiausiojo Rožinio Karaliene, melski už mus (*lot.*).

7 iliustracija. Giovanni Battista Salvi da Sassoferrato. Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei. Roma, 1643 m. Drobė, aliejus; 170 × 110 cm. Romos Šv. Sabinos bazilika (*Basilica di Santa Sabina all' Aventino*). Philipp J. Wagner OP nuotrauka, spaudai parengė Gedas Čiuželis. Romos Šv. Sabinos bazilikos skaitmeninis archyvas

pirmą kartą į ją įterpta dominikonų prašymu XVII a. pradžioje ir vartota vien Rožinio brolijų aplinkoje nuo 1675 iki 1883 m.⁸⁵ Sassoferato paveiksle šv. Kotrynos Sienietės veidą pridengia veliūmo šešėlis, kartu sukuriama nuoroda į tradicinę šios šventosios ikonografiją: Kūdikėlis Jėzus ne tik duoda jai rožinį, bet ir deda ant galvos erškėčių vainiką⁸⁶. Vilnietiškame scenos variante vainikas jau uždėtas ant šv. Kotrynos Sienietės galvos, ji panašiai palenkta išreiškiant nuolankumą, tačiau šventosios veidas kur kas geriau matomas, skiriasi kairės rankos padėtis. Šv. Dominykas taip pat labiau atsisukęs į žiūrovą, šalia nutapyti jo atributai – šuo, nešantis deglą, ir Žemės rutulys. Švč. Mergelė Marija pavaizduota su dvylikos žvaigždžių vainiku aplink galvą, dešine koja pamynusi pusemėnuli. Šių elementų Sassoferato kūrinyje nėra.

Labiausiai vilnietiškąją Rožinio įteikimo sceną nuo sukurtos Šv. Sabinos bazilikai skiria vėlyvojo baroko dailei būdingas ekspresyvumas. Jei Sassoferato nutapyta scena atrodo vykstanti orioje, belaikėje amžinybės erdvėje, tai vilnietiškojo paveikslo autorius pasistengė perteikti „čia ir dabar“ vykstančios rožinio gavimo vizijos išpūdį. Jį sustiprina šventųjų ir angelų figūrų išraiškos, dinamiški gestai, tačiau svarbus ir antraplanis elementas – kompozicijos viršuje pakelta žalia draperija, teatrališkai kurianti žiūrovui atveriamos anapusbės išpūdį. Ši detalė kartu su architektūriniu fonu – abiejose pusėse matomomis kolonomis su įrėžtomis kaneliūromis – ne tik įrėmina scenos veiksmą, bet ir atspindi XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Romos vėlyvojo baroko mokyklos įtaką paveikslą sukūrusiam dailininkui.

Paveikslo pirmavaizdžio paieškos veda į Sicilijos sostinę. 1686–1706 m. pagal architekto Giacomo Amato projektą pastatytoje Palermo basųjų karmeličių vienuolyno šventovėje, Kalsos Šv. Teresės Avilietės bažnyčioje

⁸⁵ Švč. Mergelės Marijos arba Loreto litanija pradėta kalbėti Dievo Motinos šventovėje Lorete, Italijoje. Seniausia maldos kopija, datuojama 1558 m., išliko Dilingene, Vokietijoje. 1587 m. litaniją patvirtino popiežius Sikstas V. 1615 m. Generalinėje kapituloje dominikonai įsakė litaniją kalbėti visuose ordino vienuolynuose po šeštadienio Mišių ir *Salve Regina* giesmės. Kreipinys *Regina sacratissimi rosarii* pirmą kartą atspausdintas dominikonų brevijoriuje 1614 m. Nors pildyti litaniją naujais kreipiniais nebuvo galima, Rožinio brolijai buvo padaryta išimtis ir 1675 m. leista šį kreipinį vartoti. Pilnai į litaniją jį įtraukė popiežius Leonas XIII 1883 m.; žr. Angelo de Santi, „Litany of Loreto“, in: *The Catholic Encyclopedia*, t. 9, New York: Robert Appleton Company, 1910, in: <https://www.newadvent.org/cathen/09287a.htm>, (2023-10-08).

⁸⁶ Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 131.

(*Santa Teresa alla Kalsa*)⁸⁷, įrengtas šoninis altorius, skirtas Švč. Mergelei Marijai Škaplierinei. Jam nutapytas dailininko Sebastiano Conca⁸⁸ paveikslas „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė su šv. Simonu Stoku ir šv. Kryžiaus Jonu“⁸⁹ (ilustracija Nr. 8). Kūrinyje pavaizduota 1251 m. šv. Simono Stoko regėta vizija: karmelitų ordino vyresniajam pasirodžiusi Dievo Motina ir įteikusi škaplierių, tapusį vienuolijos abito dalimi⁹⁰. Vizijos sceną papildė vėlesnių laikų šventasis – paveikslas dešinėje įkomponuotas šv. Kryžiaus Jonas⁹¹ su knyga, simbolizuojančia karmelitų ordino reformą, kurią jis įgyvendino kartu su šv. Terese Aviliete⁹². Kūrinys nutapytas Romoje,

⁸⁷ Bažnyčia priklausė basųjų karmeličių Šv. Teresės Avilietės vienuolynui iki 1866 m. Vienuolyną uždarius, jo patalpose įkurta labdaros įstaiga, skirta mokyti siuvėjų amato jaunas nepasiturinčias merginas (*Istituto delle Artigianelle*), šiuo metu specializuojamasi teikiant pagalbą benamiams imigrantams. Bažnyčioje iki šiol tarnauja basieji karmelitai, tai pagrindinė ordino šventovė Palerme; žr. Giorgio Corona, „Iglesia de Santa Teresa alla Kalsa. Principal Santuario Carmelita de Palermo“, in: *panormus.es*, in: <https://panormus.es/Palermo/La-Kalsa/Santa-Teresa-alla-Kalsa.html>, (2023-10-08); Giorgio Corona, „Istituto delle Artigianelle. Ex Convento de Santa Teresa alla Kalsa“, in: *panormus.es*, in: <https://panormus.es/Palermo/La-Kalsa/Istituto-delle-Artigianelle-ex-Convento-di-Santa-Teresa.html>, (2023-10-08).

⁸⁸ Sebastiano Conca (1680–1764) gimė Gaetoje, atvykęs į Neapolį mokėsi pas dailininką Francesco Solimena (1657–1747). 1706 m. kartu su broliu Giovanni apsisotojo Romoje. Sulaukė popiežiaus Klemenso XI užsakymų Laterano Šv. Klemenso (*San Clemente al Laterano*) ir Šv. Jono (*San Giovanni in Laterano*), Trasteverės Šv. Cecilijos (*Santa Cecilia in Trastevere*) bazilikose. Pastarojoje bažnyčioje 1725 m. nutapyta lubų freska „Šv. Cecilijos karūnavimas“ atnešė ypač didelę sėkmę. Dailininkas įkūrė privačią akademiją, buvo gerai vertinamas pedagogas. Šv. Luko akademijos narys nuo 1718 m., 1729–1731, 1732 ir 1739–1741 m. – jos vyresnysis. Grįžęs į Neapolį 1751 m., kūrė freskas, daugiausia religine tematika. Sebastiano Conca darbuose pastebima klasikinio Romos baroko tradicijos jungtis su lengvesniu, gana ekstravagantišku rokoko virtuoziškumu; žr. „Sebastiano Conca“, in: *Encyclopaedia Britannica*, in: <https://www.britannica.com/biography/Sebastiano-Conca>, (2023-10-08); „Sebastiano Conca, artist“, in: *Princeton University Art Museum*, in: <https://artmuseum.princeton.edu/learn/explore/resources/writings/5db1d4cd5f1ff70016001c45>, (2023-10-08).

⁸⁹ „The Virgin and Child enthroned amid angels, with in the foreground Sts Simon Stock and John of the Cross“, in: *The British Museum*, in: https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1917-1208-782, (2023-10-08).

⁹⁰ Aurelija Rusteikienė, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė Lietuvos XVII–XVIII a. bažnytinėje dailėje“, p. 160–161; Aurelija Rusteikienė, „Šv. Simono Stoko vizijos ikonografinė tradicija Lietuvos karmelitų bažnyčiose“, p. 150.

⁹¹ „S. Teresa alla Kalsa“, in: *Collegamento Nazionale Santuari*, in: <https://www.santuariitaliani.it/santuario/s-teresa-alla-kalsa/>, (2023-10-08).

⁹² Giorgio Corona, „Iglesia de Santa Teresa alla Kalsa“, in: *panormus.es*, in: <https://panormus.es/Palermo/La-Kalsa/Santa-Teresa-alla-Kalsa.html>, (2023-10-08).

8 iliustracija. Sebastiano Conca. Švč. Mergelė Marija Škaplierinė su šv. Simonu Stoku ir šv. Kryžiaus Jonu. Roma, 1706–1719. Palermo basųjų karmelitų (buv. basųjų karmeličių) Kalsos Šv. Teresės Avilietės bažnyčia (*Santa Teresa alla Kalsa*). Dimitri Katsireas nuotrauka, spaudai parengė Gedas Čiuželis. Birutės Valečkaitės skaitmeninis archyvas

9 iliustracija. Jakob Frey. Švč. Mergelė Marija Škaplierinė su šv. Simonu Stoku ir šv. Kryžiaus Jonu. Roma, 1719. Britų muziejus, inv. Nr. 1917,1208.782. Britų muziejaus skaitmeninis archyvas. Popierius, vario raižinys; 64,4 × 37,2 (60 × 33,5) cm. Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, inv. Nr. G 14936a

kur Sebastiano Conca dirbo nuo 1706 m., atvykęs mokytis pas Carlo Maratta. Jam graviūras raižęs ir spausdinęs Jakobas Frey'us išleido Concos paveikslo raižinį (ilustracija Nr. 9) Romoje 1719 m. – tai nurodyta įrašuose graviūros apačioje⁹³. Paveikslas tapo chrestomatiniu šv. Simono Stoko vizijos pavyzdžiu, pagal kurį kurtos XVIII a. kartotės – viena iš jų (tiesa, supaprastintos kompozicijos) galima vadinti apie 1765 m. nutapytą paveikslą „Šv. Simono Stoko vizija“ iš Vilniaus senosios regulos karmelitų Šv. Jurgio bažnyčios⁹⁴, šiuo metu saugomą Bažnytinio paveldo muziejuje. Remiantis Frey'aus raižiniu buvo kuriamos paveikslo kartotės visame katalikiškame pasaulyje, pavyzdžiui, Ekvadore⁹⁵.

Įdomus kompozicijos sekinyš – Romos tapybos mokyklai priskiriamas ant vario skardos tapytas nedidelio formato XVIII a. paveikslėlis: jame vietoj karmelitų šventųjų šv. Simono Stoko ir šv. Kryžiaus Jono nutapyti dominikonai šv. Dominykas ir šv. Kotryna Sienietė⁹⁶. Tokį patį sprendimą priėmė ir Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios paveikslo autorius, veikiausiai rėmėsis Frey'aus raižiniu: viršutinė abiejų kūrinių kompozicijos dalis labai panaši. Ypač Švč. Mergelės Marijos figūra: ant pakylės sosto sėdinti Dievo Motina palenkusi galvą žvelgia į kairėje pusėje esantį šventąjį, kuriam įteikia pirmuoju atveju škaplierių, antruoju – rožinio vėrinį. Kaire ranka ji laiko Kūdikėlį Jėzų ir karališką skeptrą, vilnietiška variante papuoštą geltonu, rožiniu ir baltu rožių žiedais. Identiškai pavaizduotos Švč. Mergelės Marijos apsiausto su gobtuvu ir diržu sujuostos suknelės klostės. Šv. Dominyko abito viršutinė dalis ir dešinioji plaštaka atitinka šv. Simono Stoko vaizdavimą raižinyje. Kūdikėlio Jėzaus kojytės nutapytos panašiai, tačiau rožinio

⁹³ *Seb. Conca pinx. / Iac. Frey del. et Incidit Romae 1719*. Didesniu šriftu įrašyta frazė „Štai Išganymo ženklas, apsauga pavojuose“ (*Ecce Signum Salutis, Salus in periculis*) nurodo Švč. Mergelės Marijos žodžius, pasak legendos, išstartus įteikiant škaplierių šv. Simonui Stokui; žr. Aurelija Rusteikienė, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė Lietuvos XVII–XVIII a. bažnytinėje dailėje“, p. 160.

⁹⁴ Aurelija Rusteikienė, „Šv. Simono Stoko vizijos ikonografinė tradicija Lietuvos karmelitų bažnyčiose“, p. 154–155.

⁹⁵ „Our Lady of Carmel with Saints Simon Stock and John of the Cross“, in: *PESSCA: Project on the Engraved Sources of Spanish Colonial Art*, in: <https://colonialart.org/archives/locations/ecuador/provincia-de-pichincha/ciudad-de-quito/museo-nacional-del-ministerio-de-cultura-y-patrimonio#c3559a-3559b>, (2023-10-08).

⁹⁶ „Madonna with Child in throne who gives the rosary to Saint Dominic in the presence of Saint Catherine of Siena (Madonna del Rosario)“, in: *MutualArt*, in: <https://www.mutualart.com/Artwork/Madonna-with-Child-in-throne-who-gives-t/0811C04BE019B08C>, (2023-10-08).

įteikimo scenoje jis aprengtas baltu drabužėliu ir žvelgia į šv. Kotryną Sienietę, tiesdamas jai karoliukų vėrinį, o dešinėje rankoje laiko tris rožių žiedus. Į vilnietiškąjį paveikslą perkelti ir du angelai: pirmasis neša padėklą, ant kurio nutapyti pirmavaizdyje nematomi rožinis, baltas ir geltonas žiedai, o antrasis karūnuoja Švč. Mergelę Mariją. Virš antrojo angelo krenta sunki draperija, kurią Conca paveiksle ir Frey'aus raižinyje kelia kiti angelai – jų figūrų Vilniuje atsisakyta.

Panašu, kad Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveikslo autorius kūrė savo kompoziciją remdamasis tiek Sassoferrato, tiek Sebastiano Conca kūrinių reprodukcijomis, jungdamas jų elementus ir pridėdamas savitų, tradicinei šventųjų ikonografijai būdingų detalių. Šio dailininko vardas kol kas lieka nežinomas. Per 1972–1976 m. restauraciją nuėmus aptaisą buvo surasti tik inicialai D. S.⁹⁷ Svarstyta, kad kūrinių galėjo nutapyti XVIII a. Vilniuje dirbęs dailininkas, pagal inicialus – galbūt Stanislovas Dziauksa, 1705 m. įsirašęs į Vilniaus Laterano kanauninkų Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčios Penkių Kristaus žaizdų broliją⁹⁸. Tačiau šio dailininko kūrybinį aktyvumą daugmaž atitinkanti ir anksčiau paveiksliui priskirta 1716 m. data netinkama, nes kompozicijos pagrindu tapusi Frey'aus graviūra išleista tik 1719 m.⁹⁹

Paveikslo sąsajos su vietiniais kūrinių. Vilniaus dominikonų Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriuje buvęs paveikslas panašus į keletą dabartinėje Lietuvos teritorijoje išlikusių dailės kūrinių. Pirmasis – apie 1772 m. nutapytas ir Vievio Šv. Onos bažnyčiai priklausantis paveikslas „Rožinio įteikimas šv. Domykui ir šv. Kotrynai Sienietei“, puošęs parapijos Rožinio brolijos altorių. Kiti trys atvaizdai mažesnio formato, sukurti procesijų altorėliams. Tai 1771 m. datuojamas aliejiniiais dažais ant skardos nutapytas paveikslas iš Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios, identiškas Palėvenės dominikonų Šv. Domininko bažnyčiai priklausęs kūrinys ir XVIII a. trečiąjį ketvirtį dirbusiam liaudies meistrui priskiriamas ant drobės tapytas atvaizdas iš Pavoverės Šv. Kazimiero bažnyčios.

⁹⁷ Ramunė Lebedytė, *op. cit.*, p. 18.

⁹⁸ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 75.

⁹⁹ Parodos „Šv. Domykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje: aštuoni atminties šimtmečiai“ katalogas išleistas dar nesuradus paveikslo pirmavaizdžio, todėl jame kūrinys datuotas 1716 m.; žr. *Šv. Domykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje*, p. 132.

10 iliustracija. Nežinomas dailininkas. Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei. Lietuva, apie 1772. Drobė, aliejus; 180 × 115 cm; Uk 10214. Vievio Šv. Onos bažnyčia. Gedo Čiuželio nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

Vievio Šv. Onos bažnyčios paveikslo (drobė, aliejus; 180 × 115 cm; Uk 10214)¹⁰⁰ (ilustracija Nr. 10) centre Švč. Mergelė Marija pavaizduota stovinti ir apsirengusi raudona suknele, tačiau jos veidas, žvilgsnis link šv. Dominyko, rožinį laikiančios kairės rankos gestas, suknelę juosiančio diržo forma atitinka detales, pavaizduotas Vilniaus paveiksle. Kūdikėlio Jėzaus figūra skiriasi kiek labiau, nors galvos padėtis, aukšta kakta ir šviesūs garbanoti plaukai taip pat panašūs. Ypač daug sutapimų dominikonų šventųjų atvaizduose. Į Dievo Motiną žvelgiančio šv. Dominyko išvaizda, rankų ir jose laikomo rožinio vėrinio padėtis aiškiai liudija abiejų paveikslų sąsajas. Taip pat ir šv. Kotrynos Sienietės figūra, rožinį laikiančios ir prie krūtinės spaudžiančios rankų vaizdavimas beveik visiškai sutampa. Pasak Aušros Vasiliauskienės, tai vienas išraiškiausių šios šventosios atvaizdų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dailėje¹⁰¹. Žinoma, kai kurios detalės skiriasi: Vievio paveiksle šv. Dominyko atributai – Žemės rutulys ir deglą nešantis šuo – nutapyti apatiniame kairiajame kampe, Dievo Motina stovi ant uolą primenančio postamento, o jos galvą puošia rožių vainikas – tai vienintelis žinomas tokio Švč. Mergelės Marijos vaizdavimo pavyzdys dabartinėje Lietuvoje¹⁰². Taip pat kūrinio autorius atsisakė architektūrinio fono, antraplanių angelų figūrų – už pagrindinės scenos matomi tik pilki debesys, išryškinantys pagrindinius scenos veikėjus.

Antrasis Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčiai priklausiusį atvaizdą primenantis kūrinys – procesijų altorėlio paveikslas iš Vilniaus dominikonų Šventosios Dvasios bažnyčios (skarda, aliejus; 55 × 35,5 cm; inv. Nr. BPM BP-339)¹⁰³ (ilustracija Nr. 11). Manyta, kad altorėlį, apkaltą sidabruota skarda ir puoštą auksuotais reljefais, vaizduojančiais rožinio vėrinį ir rožių šakas, pagamino meistras Cezaris Šteinbergas (Cesar Steinberg), dirbęs Vilniuje XIX a. trečiajame ketvirtyje¹⁰⁴. Vis dėlto Šventosios Dvasios bažnyčios Rožinio brolijos inventoriuose „bronzinis sidabruotas ir auksuotas procesijų altorėlis su Švč. Mergelės Marijos atvaizdu“ minimas nuo 1830 m.; Gabijos

¹⁰⁰ „Paveikslas „Marija Rožančinė“, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/89e5776b-ce10-4437-ad70-aecd8da4830e>, (2023-10-08).

¹⁰¹ Aušra Vasiliauskienė, „Šv. Dominyko atvaizdas Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografijoje“, p. 132.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Šv. Dominykas ir šv. Hiacintas Lietuvoje, p. 330.

¹⁰⁴ Marija Matušakaitė, *Procesijų altorėliai Lietuvoje*, p. 46; „Jėga ir grožis jo šventovėje...“, p. 354.

11 iliustracija. Nežinomas autorius. Procesijų altorėlis su paveikslu „Rožinio ėteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“. Kitoje pusėje – paveikslas „Švč. Jėzaus Vardas“. Paveikslai – skarda, aliejus; 55 ×35,5 cm; Vilnius, 1771; altorėlis – Vilnius, 1819–1830. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia. Bažnytinio paveldo muziejus, inv. Nr. BPM BP-339. Arūno Baltėno nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

Surdokaitės-Vitienės nuomone, jį galima tapatinti su aptariamu kūrinium¹⁰⁵. Remiantis panašaus altorėlio iš Vilniaus Kalvarijų Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios datavimu, jis galėjo būti sukurtas 1819–1830 m.¹⁰⁶ Altorėlyje įtaisyti du senesni paveikslai, priklausę ankstesniam retabului: „Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ scena ir „Švč. Jėzaus Vardo“ kompozicija – Kūdikėlis Jėzus virš Jėzaus Vardo monogramos IHS. Atvaizdai atitinka Rožinio brolijos išlaikytų Rožinio Švč. Mergelės Marijos ir Švč. Jėzaus Vardo altorių titulus¹⁰⁷.

Įrašas Švč. Jėzaus Vardą simboliizuojančios kompozicijos apačioje nurodo, kad senasis procesijų altorėlis

buvo pagamintas 1771 m. spalio 1 d. dominikono Marcelijaus Gumkovskio rūpesčiu¹⁰⁸. „Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ paveiksle neįrašyta sukūrimo data, tačiau, remiantis tapybos panašumu abu kūrinius galima vadinti vienalaikiais. Rokoko stiliaus paveikslas, manoma, buvo sukurtas profesionalaus dailininko¹⁰⁹, nors vėliau galėjo būti pertapytas ne tokia įgudusia ranka. Tai ypač pastebima žvelgiant į šv. Kotrynos Sienietės figūrą – šventosios veidas atrodo neproporcingai smulkus palyginus su plaštakomis. Iškreipta šv. Dominyką lydinto šuns forma – pertapant prie jo prijungta keletas šventojo abito klosčių. Nepaisant to,

¹⁰⁵ Gabija Surdokaitė-Vitienė, „Keletas naujų faktų apie vadinamuosius Cezario Šteinbergo altorėlius“, p. 208–209.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 209.

¹⁰⁷ *Dangaus miestas*, p. 64.

¹⁰⁸ *Factu[m] E[st] Hoc Altare An[n]o 1771 / D[ie]: 1ma [i. e. prima] Mensi[s] 8bris [i. e. Octobris] / In Nomine / IESU / O[m]ne Genu Flectatur. / Cura R[e]vere[n]di P[at]ri[s] F[rat]ri[s] Marcelli Gumkowski O[r]d[in]is. Pr[aedicatorum].* Marcelijus Gumkovskis (g. 1730) įstojo į dominikonų vienuolyną 1754 m. Apie 1761–1762 m. buvo Lukiškių vienuolyno generaliniu pamokslininku, vėliau šias pareigas užėmė kituose provincijos konventuose. 1771 m. galėjo būti Šventosios Dvasios vienuolyno generaliniu pamokslininku ir Rožinio promotoriumi; žr. *Dangaus miestas*, p. 64.

¹⁰⁹ *Ibid.*

procesijų altorėlio paveikslo pirmojo plano kompozicija labai panaši į „Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ sceną iš Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, savo ruožtu – ir į Jakobo Frey'aus sukurtą Sebastiano Conca paveikslo raižinį.

Tiek šių kūrinių, tiek altorėlio paveikslo centre – soste ant pakyls sėdinti Dievo Motina su karūna. Dešinė ranka ji grakščiai tiesia rožinio vėrinį šv. Dominykui – šis gestas altorėlyje ir paveiksle iš Lukiškių identiškas, panaši ir švelniai į šv. Dominyką žvelgiančios Švč. Mergelės Marijos išraiška. Kūdikėlis Jėzus altorėlio paveiksle pavaizduotas be balto drabuželio, laimiantis pakelta dešine ranka, o ištiesta kairiaja teikiantis rožinį šv. Kotrynai Sienietei. Paveikslo viršuje debesyse matomi angelai, barstantys geltonus, rožinius ir baltus rožių žiedus. Dešinysis angelas atitinka toje vietoje pavaizduotąjį Frey'aus raižinyje. Abiejų dominikonų šventųjų figūrų padėtis tokia pati, tik Lukiškių bažnyčios paveiksle jos nutapytos profesionaliau. Taip pat mažesniojo atvaizdo kompozicijoje atsisakyta Švč. Mergelę Mariją vainikuojančio ir rožių žiedus ant padėklo nešančio angelų. Kaip ir Sebastiano Conca paveiksle bei pagal jį sukurtame raižinyje, altorėlio atvaizdo veiksmas vyksta uždaroje erdvėje, kurioje matomos trys kolonos su kaneliūromis. Teatrališkumo efektą kuria jas pridengianti žalia draperija, kurią procesijų altorėlio paveikslo viršuje užstoja debesys su angelais. Kaip ir Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios paveiksle, pakyla, ant kurios iškeltas Dievo Motinos sostas, puošia truputį kitaip sutrumpintas lotyniškas įrašas „Švenčiausiojo Rožinio Karalienė, melski už mus“¹¹⁰. Panašu, kad procesijų altorėlio paveikslo autorius rėmėsi Jacobo Frey'aus raižiniu, nes architektūrinis fonas panašesnis į jį, nei į „Rožinio įteikimą šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ iš Lukiškių bažnyčios. Galbūt šis kūrinys tapo eskizu vėliau sukurtai drobei. Identiškas procesijų altorėlio paveikslas (kaip ir kitoje pusėje nutapyta kompozicija „Švč. Jėzaus Vardas“) išliko Palėvenės Šv. Domininko bažnyčioje (ilustracija Nr. 12), nors kurį laiką laikytas dingusiu¹¹¹. Jis galėjo būti nutapytas to paties dailininko dirbtuvėse kitoje dominikonų bažnyčioje veikusiai Rožinio brolijai ir XIX a. įdėtas į naują, vietinio meistro sukurtą medinį retabulą.

¹¹⁰ REGINA *S[acrati]S[is]mi ROSARII ora pro nobis.*

¹¹¹ Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašė procesijų altorėlis įvardintas kaip „Altorėlis su Kristaus ir Marijos Rožančinės paveikslais“ (Uk 14822, DV 3911); *Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas*, in: <https://paveldas.maps.arcgis.com/apps/dashboards/c0e98aa9cb214cf0ba7afd4d6c44453f>, (2024-06-20); „Paveikslas „Marija Rožančinė““, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/89e5776b-ce10-4437-ad70-aecd8da4830e>, (2023-10-08).

12 iliustracija. Nežinomas autorius. Procesijų altorėlis su paveikslu „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“. Kitoje pusėje – paveikslas „Švč. Jėzaus Vardas“. Paveikslai – Vilnius, apie 1771 (?); altorėlis – XIX a. Paveikslai – skarda, aliejus; altorėlis – medis, staliaus darbai, drožyba. Palėvenės Šv. Domininko bažnyčia. Kultūros paveldo departamento skaitmeninis archyvas

Nors būtų sunku įrodyti šaltiniais nepatvirtintas sąsajas, Vilniaus Šventosios Dvasios procesijų altorėlyje įkomponuotų paveikslų ikonografija primena nežinomo liaudies meistro kūrinį. Tai XVIII a. antroje pusėje pagamintas ir Pavoverės Šv. Kazimiero bažnyčioje saugomas medinis procesijų altorėlis, kurio retabulą puošia ant drobės tapyti ir ant abiejų lentos pusių užklijuoti paveikslai „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ (iliustracija Nr. 13) ir „Švč. Jėzaus Vardas“¹¹² (paveikslai – drobė, aliejus; 68 × 51 cm; Uk 38988)¹¹³. Marija Matušakaitė atkreipė dėmesį į altorėlio retabulo puošybą: aplink išpjovas lygioje lentoje šviesesniais ir tamsesniais mėlynais potėpiais išgauta įdubusio rokokinio ornamento iliuzija, panašiai grafiškai apipavidalinti ir karūną keliančių angeliukų sparnai¹¹⁴. „Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ scenos centre soste ant pakylės sėdinti Švč. Mergelė Marija, teikianti rožinį šv. Dominykui, dešine ranka laiminantis, o kita – vėrinį tiesiantis Kūdikėlis Jėzus, erškėčių vainiku karūnuota, nusilenkusi šv. Kotrynai Sienietei, taip pat antrame plane matomos kolonos ir pakelta žalia draperija leidžia spėti, kad Pavoverės

¹¹² Birutė Rūta Vitkauskienė, Sigita Maslauskaitė, *op. cit.*, p. 7.

¹¹³ „Procesijų altorėlis su paveikslais ‚Rožinio Švč. Mergelė Marija‘ ir ‚Švč. Jėzaus Vardas‘“, in: *Kultūros vertybių registras*, in: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/b148fe98-ed38-410b-be36-489d616cda95>, (2023-10-08).

¹¹⁴ Marija Matušakaitė, *op. cit.*, p. 30.

13 iliustracija. Nežinomas autorius. Procesijų altorėlis su paveikslu „Rožinio įteikimas šv. Domykui ir šv. Kotrynai Sienietei“. Kitoje pusėje – paveikslas „Švč. Jėzaus Vardas“. Lietuva, XVIII a. antra pusė (apie 1774). Altorėlis – medis, drožyba, polichromija; paveikslai – drobė, aliejus; 68 × 51 cm; Uk 38988. Pavoverės Šv. Kazimiero bažnyčia. Gedo Čiuželio nuotrauka. Bažnytinio paveldo muziejaus skaitmeninis archyvas

altorėlį sukūręs meistras galėjo remtis vilnietiškuoju scenos pavyzdžiu, kurį kiek supaprastino. Žinoma, kad dabartinė Šv. Kazimiero bažnyčia Pavoverėje pastatyta 1774 m.¹¹⁵, o 1782 m. šis liturginis reikmuo jau paminėtas Pavoverės bažnyčios inventoriuje¹¹⁶. Tikėtina, kad vos prieš keletą metų sukurtas ir pagrindinėje Lietuvos dominikonų provincijos bažnyčioje buvęs kūrinys galėjo tapti pavyzdžiu kitų Rožinio brolių užsakytiems reikmenims.

Verta atkreipti dėmesį, kad Vievio Šv. Onos bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriaus paveikslas (1772), procesijų altorėlių atvaizdai iš Vilniaus Šventosios Dvasios (1771) ir Pavoverės Šv. Kazimiero (veikiausiai apie 1774 m.)

bažnyčių yra beveik vienalaikiai. Be to, jų sukūrimo laikotarpis labai artimas mūrinių šoninių altorių įrengimui Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje 1764–1767 m.¹¹⁷ Vilniuje dirbęs dailininkas Ignatas Eggenfelderis tuo metu (1765–1767) nutapė kitus altorinius paveikslus, stalius Jokūbas Petrauskas pagamino rėmus, o Albertas Rosinskas juos paausavo¹¹⁸. Tikėtina, kad ir naujai įrengtam Rožinio Švč. Mergelės Marijos altoriui XVIII a. antroje pusėje inicialais D. S. pasirašęs dailininkas nutapė paveikslą „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“, o jame neaiškiai įrašyti skaitmenys nurodo ne 1716 m., bet kitą datą – galbūt 1776 m.

Vilniaus (Žvėryno) Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje sovietmečiu atsidūręs paveikslas „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ vis dar kelia klausimų dėl autentiškumo, prarastų aptaisų, sukūrimo datos ir autorystės. Tačiau neabejotina, kad Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorių

¹¹⁵ Birutė Rūta Vitkauskienė, Sigita Maslauskaitė, *op. cit.*, p. 1.

¹¹⁶ „Procesijų altorėlis su paveikslais ‚Rožinio Švč. Mergelė Marija‘ ir ‚Švč. Jėzaus Vardas‘“.

¹¹⁷ *Lukiškių Dievo Motina*, p. 69.

¹¹⁸ Ramunė Lebedytė, *op. cit.*, p. 7.

puošęs kūrinys buvo nutapytas remiantis reprezentatyviais Romos baroko tapybos pavyzdžiais, pasiekusiais vietinį dailininką per raizinius. Jo kompoziciją įkvėpė Palermo Šv. Teresės Avilietės bažnyčiai nutapytas Sebastiano Conca paveikslas „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė su šv. Simonu Stoku ir šv. Kryžiaus Jonu“, kurio reprodukciją 1719 m. Romoje išleido Jakobas Frey'us. Šią sceną pritaikydamas užsakymui, dailininkas vietoj karmelitų šventųjų įkomponavo šv. Dominyką ir šv. Kotryną Sienietę, galbūt remdamasis rožinio įteikimo atvaizdų etalonu tapusio paveikslo, nutapyto Romos Šv. Sabinos bazilikai Giovanni Battista Salvi da Sassoferrato, graviūra. Kelių pirmavaizdžių sujungimas, kartu pridėdant savitų, tradicinei šventųjų ikonografijai būdingų detalių, leido Lukiškių dominikonų bažnyčioje atsirasti originaliam kūriniui. Jo sąsajos su paveikslu iš Vievio Šv. Onos bažnyčios, procesijų altorėliais iš Vilniaus Šventosios Dvasios ir Pavoverės Šv. Kazimiero bažnyčių ragina svarstyti apie vėlesnę paveikslo sukūrimo datą – XVIII a. antrą pusę, o ne įprastai nurodytus 1716 m.

Išvados. Dviejų Vilniaus dominikonų bažnyčių – Šventosios Dvasios ir Šv. Pilypo ir Jokūbo – Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorių paveiks-lai atskleidžia XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Romos tapybos mokyklos kūrinių įtaką Lietuvos profesionaliajai religinei dailei. Kartu šiais dviem atvejais aiškiai matomos vietinių dailininkų pastangos ne kopijuoti žymių paveikslų reprodukcijas, o originaliai perkeisti jų kompozicijas ir papildyti jas užsakymui reikalingomis detalėmis. Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios paveikslas „Šv. Dominyko vizija“ sukurtas remiantis Palermo Šv. Zitos bažnyčios Rožinio oratorijai nutapyto Carlo Maratta kūrinio „Rožinio Švč. Mergelė Marija su šventaisiais“ reprodukcija. Tačiau Roberto van Audenaerde's raizinyje matoma kompozicija Vilniuje buvo supaprastinta ir pergrupuota, išryškinant pačią rožinio gavimo viziją. Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje buvęs paveikslas „Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei“ sukurtas perkomponavus škaplieriaus įteikimo sceną, kurią Palermo Šv. Teresės Avilietės bažnyčiai nutapė Sebastiano Conca, o jos raizinį 1719 m. Romoje išleido Jacobas Frey'us. Abu vilnietiškieji paveiks-lai susiję ir su vietinės dailės kūriniiais, nutapytais mažiau profesionalių dailininkų, kurie Vilniuje buvusius Rožinio Švč. Mergelės Marijos paveiks-lus laikė pavyzdžiais naujiems temos atvaizdams. Per šias sąsajas Romos vėlyvojo baroko tapybos atgarsiai iš Palermo bažnyčių pasiekė nedidelių Lietuvos miestelių – Karvio, Vievio, Palėvenės, Pavoverės – maldos namus.

FROM PALERMO TO PAVOVERĖ: TWO PAINTINGS
OF OUR LADY OF THE ROSARY IN VILNIUS,
THEIR PROTOTYPES, AND SEQUELS

Summary

The article focuses on two paintings of Our Lady of the Rosary from the churches of Vilnius: *The Vision of St Dominic* from the altar of Our Lady of the Rosary in the Church of the Holy Spirit and *The Presentation of the Rosary to St Dominic and St Catherine of Siena* that used to adorn the altar of the same name in the Church of Sts Philip and James until it was closed in the Soviet period and the painting was transferred to the Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Žvėrynas, Vilnius. Both paintings are united by their theme (the legend of the vision seen by St Dominic, during which the Blessed Virgin Mary gave the saint the first rosary), the context of their creation, and their expressiveness, dynamism, and dramatism typical of late Baroque art. The discovery of the prototypes of these works allows examining the links of the Lithuanian professional religious art of the second half of the eighteenth century with the Roman school of painting of the late seventeenth-early eighteenth century, the works by the representatives of this school Carlo Maratta and Sebastiano Conca, located in the sanctuaries of Palermo, and their reproductions in engravings by Robert van Audenaerde and Jakob Frey, printed in Rome. Created for the Dominican churches in Vilnius, both paintings, allow discussing the originality of a composition based on representative works of art but re-created in a specific way. They also encourage highlighting the influence of the presented images of Our Lady of the Rosary on the development of this iconographic theme in local art: works that belong to the churches of Svyriai (present-day Belarus), Karvys, Vievis, Palėvenė, and Pavoverė.